

Narodowy projekt „Szansa na powrót” jako sposób społecznej reintegracji skazanych ze społeczeństwem

ZUZANA VALENTOVIČOVÁ

ORCID: 0000-0001-5730-1507

Dyrekcja Generalna Służby Więziennej i Sądowej Republiki Słowackiej
Ekspert Narodowego projektu „Szansa na powrót”

KRZYSZTOF JASIŃSKI

ORCID: 0000-0001-8312-1147

Ośrodek Pomocy Postpenitencjarnej
Stowarzyszenie Sursum Corda w Nowym Sączu

Wstęp do problematyki oddziałów wyjściowych

Zakład karny jest specyficznym środowiskiem społecznym, w którym karę pozbawienia wolności odbywają osoby prawomocnie skazane.

Celem zakładu karnego jest ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw, uniemożliwianie skazanym nadal popełniania przestępstw i stwarzanie warunków do wspierania i rozwijania pozytywnych zasobów osobowościowych do ich resocjalizacji, tak aby wiedli uczciwe życie¹.

Nawiązując do tytułu artykułu, skupimy uwagę na oddziaływaniach wobec skazanych w oddziałach wyjściowych. Problematyka oddziałów wyjściowych została prawnie uregulowana w § 96 ogłoszenia Minister-

¹ Zákon o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, č. 475/2005 Z. z., § 1a.

stwa Sprawiedliwości Republiki Słowackiej nr 664/2005 Z, wraz z którym wszedł w życie obowiązujący od 1 stycznia 2006 do 31 grudnia 2008 roku regulamin wykonywania kary pozbawienia wolności. Tworzenie oddziału otwartego i sposób pracy ze skazanymi w jego ramach zostały szczegółowo omówione w rozkazie Dyrektora Generalnego Służby Więziennej i Sądowej nr 45/2006 w sprawie ustanawiania i działania oddziałów wyspecjalizowanych. Według § 2 ust. 3 tego rozkazu o powołaniu oddziału wyjściowego decydował dyrektor zakładu po uprzednim wyrażeniu zgody przez Dyрекcję Generalną.

Obecnie tworzenie oddziałów wyjściowych jest uregulowane w § 85 kodeksu w sprawie wykonania kary pozbawienia wolności, wraz z późniejszymi zmianami, nr 475/2005Z i w § 93 ogłoszenia Ministerstwa Sprawiedliwości Republiki Słowackiej nr 368/2008, z którym wydano regulamin wykonywania kary pozbawienia wolności z późniejszymi zmianami.

Krótki przegląd prawodawstwa pozwala na zorientowanie się w procesie tworzenia oddziałów wyjściowych. Mimo że możliwość powoływania oddziałów wyjściowych istniała od 2006 roku, żaden z dyrektorów zakładu karnego z niej nie skorzystał. Powodów takiego stanu rzeczy można jedynie się domyślać. Oddziaływanie na skazanych przed zbliżającym się zwolnieniem z zakładu karnego realizowano wyłącznie poprzez pracę pedagoga, pracownika socjalnego i psychologa. Gdy skazany miał problem natury socjalnej, w jego rozwiązaniu pomagał mu pracownik socjalny zatrudniony w zakładzie. Ewentualnie w razie potrzeby do współpracy w rozwiązaniu tego problemu zapraszano kuratora socjalnego właściwego miejscu zamieszkania. Grupowych form oddziaływania na skazanych przed zbliżającym się zwolnieniem nie realizowano. Dla tej grupy docelowej nie było zatem opracowanych standaryzowanych programów ukierunkowanych na reintegrację społeczną po zwolnieniu z zakładu karnego.

Sądy Republiki Słowackiej corocznie skazują tysiące sprawców przestępstw. Pośród nich znajdują się osoby zarówno skazane po raz pierwszy, jak i ponownie karane za różnego rodzaju przestępstwa. Ze względu na problematykę artykułu poświęcimy uwagę osobom prawomocnie skazanym na bezwzględną karę pozbawienia wolności oraz skazanym recydywistom.

W tabeli 1 przedstawiono przegląd populacji osób skazanych w Republice Słowackiej w latach 2014–2018. W 2014 roku odnotowano w su-

mie 33 610 skazanych. W latach 2015, 2016, 2017 liczba osób skazywanych zmniejszała się, jednakże w roku 2018 — w przeciwieństwie do roku 2017 — liczba ta wzrosła o 3054 osoby. W analizowanym czasie najwyższy wskaźnik skazanych recydywistów odnotowano w 2018 roku. Spośród 29 385 skazanych aż 10 705 było recydywistami (36,4%), z czego na karę bezwzględną pozbawienia wolności skazano aż 4554 osoby (42%).

Tabela 1. Dane o liczbie osób skazanych i recydywistów na Słowacji w latach 2014–2018

Rok	Całkowita liczba skazanych	Liczba skazanych recydywistów	Liczba recydywistów skazanych na karę bezwzględną pozbawienia wolności
2014	33 610	9464	3493
2015	29 691	8517	3274
2016	27 187	7987	3187
2017	26 331	7508	2995
2018	29 385	10 705	4554

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Ministerstwa Sprawiedliwości Republiki Słowackiej, <http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/> (dostęp: 15.10.2020).

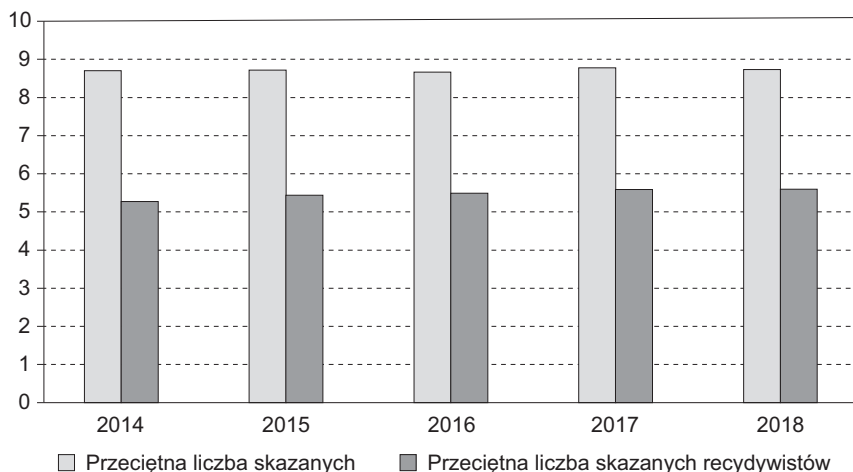
Tabela 2. Dane o liczbie skazanych i recydywistów w zakładach karnych w latach 2014–2018

Rok	Średnia liczba skazanych w zakładach karnych	Średnia liczba skazanych recydywistów w zakładach karnych	[%] recydywistów
2014	8707	5272	61
2015	8718	5438	62
2016	8665	5494	63
2017	8781	5586	64
2018	8737	5599	64

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Generalnej Dyrekcji Służby Więziennej i Sądowej, <https://www.zvjs.sk/sk/vyrocnna-sprava> (dostęp: 15.10.2020).

Według danych przedstawionych w tabeli 2 liczba recydywistów umieszczonych w jednostkach penitencjarnych w analizowanym okresie systematycznie wzrastała. O ile w 2014 roku były to 5272 osoby, o tyle w 2018 roku było to o 327 osób więcej, przy czym odnośnie do tego roku

można mówić o najwyższej populacji recydywistów odbywających karę w analizowanym czasie.

Wykres 1. Dane na temat liczby skazanych i recydywistów w zakładach karnych w latach 2014–2018

W 2019 roku w zakładach karnych przebywało średnio 8990 osób, z czego około 5715 to osoby, które ponownie trafiły do więzienia, co odpowiada 63% średniej całkowitej populacji osadzonych w zakładach karnych na Słowacji.

Na podstawie danych World Prison Brief (WPB)² na dzień 1 września 2019 roku całkowita liczba więźniów (w tym osób zatrzymanych i tymczasowo aresztowanych) wyniosła 10 665. W przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców przypada więc na Słowacji 195 osadzonych.

Z danych zamieszczonych w tabeli 3 wynika, że liczba osadzonych na 100 tys. mieszkańców w latach 2016–2018 wzrosła o 5 osób, a od 2018 do 2019 roku wzrosła o kolejnych 6.

Recydywę skazanych postrzegamy jako problem ogólnospołeczny. W literaturze fachowej spotykamy pojęcie recydywy rozpatrywane w aspektach prawnokarnych, kryminologicznych i penologicznych.

² Więcej informacji: <https://www.prisonstudies.org/country/slovakia> (dostęp: 1.09.2019).

Tabela 3. Liczba osadzonych na 100 tys. mieszkańców

Rok	Całkowita liczba więźniów	Liczba osadzonych na 100 tys. mieszkańców
2014	10 020	185
2016	9995	184
2018	10 294	189
2019	10 665	195

Źródło: opracowanie własne według WPB, <https://www.prisonstudies.org/country/slovakia> (dostęp: 15.10.2020).

Z punktu widzenia prawa karnego o recydywie jest mowa wtedy, gdy sprawca ponownie dopuści się przestępstwa, mimo że był już wcześniej prawomocnie skazany za przestępstwo. Z kryminologicznego punktu widzenia mówimy o recydywie, wówczas gdy sprawca ponownie dopuści się jakiegokolwiek czynu niezgodnego z prawem. Z penologicznej zaś perspektywy mówimy o recydywie, gdy sprawca ponownie trafi do zakładu karnego lub zostanie skazany³.

Recydywa jest jednym z czynników ściśle powiązanych z ryzykiem społecznego wykluczenia skazanego po odbyciu kary pozbawienia wolności. Badania naukowe dowodzą, że okres niosący największe ryzyko recydywy po zwolnieniu skazanego z więzienia to pierwsze 6 miesięcy⁴.

Z badań specjalistycznych⁵ wynika, że najpoważniejszymi przeszkodami w skutecznej resocjalizacji skazanych po zwolnieniu są:

- bezrobocie,
- problemy finansowe — długi,
- powrót do środowiska przestępczego,
- brak motywacji do zmiany stylu życia,
- bezdomność,
- niewystarczająca współpraca instytucji,
- brak zainteresowania skazanym ze strony jego rodziny,
- niewystarczająca oferta pomocy społecznej,
- uzależnienia.

³ J. Madliak *et al.*, *Prevencia kriminality*, Košice 2009, s. 185.

⁴ Więcej zob. A. Marešová, *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, prognózy, možnosti trestní justice)*, Praha 2011.

⁵ Na przykład R. Seiter, K. Kadela, *Prisoner reentry: What works, what does not, and what is promising*, „Crime & Delinquency” 49, 2003, nr 3, http://www.antonioacasella.eu/nume/Seiter_Kadela_reentry_2003.pdf; A. Marešová *et al.*, *Výkon nepodmiňeného trestu odnětí svobody — kriminologická analýza*, Praha 2016.

Część recydywistów po zwolnieniu z zakładu karnego nie ma w pełni funkcjonującego zaplecza rodzinnego, nie ma gdzie mieszkać, nie pracuje, jest obciążona wysokimi zadłużeniami i kolejne pozbawienie ich wolności nie stanowi dla nich czynnika odstraszającego od popełnienia kolejnego przestępstwa. Naruszanie porządku prawnego i pobyt w więzieniu jest częścią ich sposobu życia, często przepełnionego uzależnieniami od narkotyków czy alkoholu. Nie ma więc podstaw sądzić, że w przyszłości sami chcieliby zmienić swoje życie⁶.

Gdy zwolnieni z więzienia nie mają dokąd wrócić, na ogół poszukują kontaktu z osobami o kryminalnej przeszłości i tylko kwestią czasu jest, kiedy ponownie popełnią przestępstwo. Ryzyko społecznego wykluczenia jest u tych osób bardzo wysokie. Optymalnym rozwiązaniem dla osób zwalnianych jest powrót do środowiska, które zapewni im możliwość skutecznej reintegracji społecznej, rzecz jasna przy założeniu, że osoba zwalniana sama jest najbardziej zainteresowana powrotem do społeczeństwa. Pomóc w tym można bowiem tylko osobom, które same tego chcą.

Brak skutecznej pomocy i opieki postpenitencjarnej skazuje tych ludzi na porażkę i styl życia taki sam jak przed osadzeniem. Po wykonaniu kary osoby te trafiają na wolność, wiedząc, że będą kontynuować przestępczy tryb życia i że wkrótce powrócą do więzienia. W związku z tym występuje potrzeba dostępu do szerokiej oferty specjalistów: psychologów, seksuologów, psychiatrów, neurologów i specjalistów z innych dziedzin, takich jak medycyna, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, instytucji państwowych, które pomagać będą we wdrażaniu tych osób do życia codziennego. Do tego potrzebny jest jednak również aktywny udział samych recydywistów w programach korekcyjnych, połączony z autentyczną chęcią zmiany swego życia⁷.

Republika Słowacka podejmuje znaczne wysiłki ukierunkowane na zapobieganie przestępczości i pozostałych aspołecznych zachowań. W dniu 31 grudnia 2008 roku weszła w życie ustawa nr 583/2008 Z. z. o zapobieganiu przestępczości i innym zachowaniom antyspołecznym oraz w sprawie zmian niektórych innych aktów prawnych.

Według przedmiotowego aktu za

profilaktykę przestępczości rozumie się świadome, planowane, skoordynowane i kompleksowe oddziaływanie na przyczyny i warunki wywołujące lub sprzyjające przestęp-

⁶ A. Marešová, *Jaké jevy znesnadňujú u českých recidivistů ukončení jejich kriminální kariéry*, [w:] *Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte*, Bratislava 2014, s. 105 (przeł., jeśli nie zaznaczono inaczej, K. Jasiński).

⁷ J. Madliak *et al.*, *op. cit.*, s. 189.

czości i innym społecznym zachowaniom, stawiające sobie za cel zapobieganie, tłumienie i ich ograniczanie; dotyczy to również zapobiegania innym działaniom społecznym⁸.

Rezolucją Rządu Republiki Słowackiej nr 51 z dnia 16 listopada 2016 roku przyjęto już piąty dokument w obszarze zapobiegania przestępczości i innym działaniom antyspołecznym nazwany Strategią zapobiegania przestępczości i innym antyspołecznym działaniom w Republice Słowackiej na lata 2016–2020. Celem Narodowego projektu „Szansa na powrót” było zatem połączenie opieki penitencjarnej i postpenitencjarnej oraz stworzenie funkcjonalnego modelu zmierzającego do zmniejszania recydywy.

Narodowy projekt „Szansa na powrót”

Kluczowym celem Narodowego projektu „Szansa na powrót” jest zmniejszanie ryzyka wykluczenia społecznego wśród osób odbywających karę pozbawienia wolności i wzrost ich kompetencji na rynku pracy. Wnioskodawcą projektu jest Dyrekcja Generalna Służby Więziennej i Sądowej Republiki Słowackiej. Projekt jest realizowany w dziesięciu zakładach karnych we wszystkich regionach samorządowych (oprócz bratysławskiego): Hrnčiarovce nad Parnou, Leopoldov, Ilava, Nitra-Chrenová, Sučany, Želiezovce, Banská Bystrica-Kráľová, Košice, Košice-Šaca, Prešov-Sabinov. Głównym partnerem projektu jest Główny Urząd Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny.

Projekt połączy odrębne dotąd zasady opieki penitencjarnej i postpenitencjarnej (oferowanie pomocy postpenitencjarnej zaczęło się już w więzieniu), zmniejszy ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa i ograniczy powstawanie możliwych sytuacji kryzysowych w bezpośrednim otoczeniu osób wychodzących z więzienia⁹.

Realizację projektu zaplanowano na okres od 1 października 2018 do 30 września 2022 roku. Całkowita wysokość wkładu finansowego wynosi 11 360 045,37 euro. Projekt realizowany jest dzięki wsparciu Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu operacyjnego Zasoby Ludzkie 2014–2020.

⁸ Zákon o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, č. 583/2008 Z. z., § 3a.

⁹ Dyrekcja Generalna Służby Więziennej i Sądowej, *Žiadost' o poskytnutie nenávratného finančného príspevku*, Bratislava 2018, s. 8.

Oddział wyjściowy jest oddziałem specjalnym, w którym celem pracy ze skazanymi jest ich przygotowanie do warunków wolnościowych; skazanym umożliwia się zdobywanie potrzebnych informacji i praktycznych umiejętności ułatwiających im powrót do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. Skazanego można umieścić w oddziale wyjściowym, jeśli (co do zasady) przebywał w izolacji penitencjarnej więcej niż 3 lata, ale można tam również umieścić skazanego, któremu trzeba pomóc w stworzeniu sprzyjających warunków do samodzielnego życia na wolności. W zależności od indywidualnych potrzeb i zagrożeń skazany może być umieszczony w oddziale wyjściowym na co najmniej 3 miesiące, a maksymalnie na 12 miesięcy przed zbliżającym się zwolnieniem z zakładu karnego.

W procesie oddziaływań korekcyjnych

wdraża się specjalne środki oddziaływania, których celem jest przygotowanie skazanego do warunków panujących na wolności. Skazanemu umożliwia się zatem zdobywanie potrzebnych informacji i praktycznych umiejętności ułatwiających mu powrót do życia na wolności¹⁰.

Zakład karny przy tym ściśle współpracuje z instytucjami państwowymi, organami samorządu terytorialnego, osobami prawnymi, osobami fizycznymi, stowarzyszeniami obywatelskimi, kościołami, stowarzyszeniami religijnymi, fundacjami i organizacjami charytatywnymi¹¹.

W celu zmniejszenia ograniczeń wynikających z faktu pozbawienia wolności i dla zrealizowania założeń tego oddziału skazanemu można zezwolić na:

- telefonowanie bez ograniczeń w czasie i w sposób określony przez dyrektora jednostki;
- przyjmowanie wizyt osób bliskich z umożliwieniem kontaktu bezpośredniego;
- odwiedzanie osoby bliskiej poza zakładem, na czas maksymalnie 24 godzin, przy czym skazany może poza zakładem przebywać jedynie w miejscu określonym w zezwoleniu na opuszczenie; nie dotyczy to skazanych objętych maksymalnym stopniem bezpieczeństwa;

¹⁰ § 93 ods. 1 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov.

¹¹ Zákon o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, č. 475/2005 Z. z., § 85 pkt 1.

- opuszczenie zakładu;
- udział w zajęciach kulturalnych, oświatowych i sportowych poza zakładem w obecności pedagoga¹².

W dziesięciu zakładach karnych współpracujących w ramach Narodowego projektu „Szansa na powrót” stworzono oddziały wyjściowe o łącznej pojemności 263 miejsc. Mowa tu o zakładach o minimalnym, średnim i maksymalnym stopniu zabezpieczenia. W projekcie udział biorą skazani mężczyźni, skazane kobiety oraz młodociani mężczyźni.

Podstawami tworzenia oddziału wyjściowego są:

- określenie spójnego sposobu postępowania korekcyjnego oraz pilotaż innowacyjnego systemu kompleksowego wsparcia skazanych;
- wdrażanie usług informacyjno-poradniczych, resocjalizacyjnych, wychowawczych, programów kształcenia, usług doradczych dla specjalnych grup skazanych oraz indywidualnego planu działania na rzecz włączenia do społeczeństwa;

- określenie miejsca, organizacji i sposobu ich zabezpieczenia¹³.

W oddziałach wyjściowych są tworzone:

- wielofunkcyjne miejsca, w których realizuje się spotkania informacyjno-poradnicze, oddziaływania resocjalizacyjne, programy kształcenia, usługi informacyjne i doradcze;

- wielofunkcyjne miejsca do spędzania czasu wolnego i uprawiania sportu;

- miejsca do samoobsługi z wyposażeniem kuchennym, lodówką, automatyczną pralkosusząrką, suszarką na pranie, deską do prasowania, żelazkiem, czajnikiem, stołem, krzesłami, przyborami kuchennymi;

- pomieszczenia oddziału wyjściowego wyposażone w stoisko informacyjne dla skazanych z dostępem do internetu i do dozwolonych stron internetowych, na przykład urzędów pracy, z ofertami pracy, instytucji i podobnych;

- gabinety pedagoga, psychologa, pracownika socjalnego, socjalnego kuratora — to część metodologii oddziału wyjściowego;

¹² § 93 ods. 2 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z.z.

¹³ Z. Valentovičová et al., *Štandardy penitenciárneho zaobchádzania s odsúdenými vo výstupných oddieloch. Dokument odborného tímu Národný projekt Šanca na návrat*, Bratislava 2019, s. 6.

— oddzielne sale widzeń do zapewnienia kontaktów z członkami rodziny i osobami bliskimi;

— oddzielne przestrzenie do rekreacji, wyposażone w ławki i pomoce do ćwiczeń oraz zadaszenie¹⁴.

Fotodokumentacja (fot. 1a–d) oddziału wyjściowego w Zakładzie Karnym w Hrnčiarovcach nad Parnou przedstawia porównanie pomieszczeń mieszkalnych w stanie przed i po przebudowie oraz stworzeniu oddziału wyjściowego.

Fot. 1a. Cela mieszkalna — stan pierwotny Fot. 1b. Cela mieszkalna po przebudowie

Fot. 1c. Świetlica — stan pierwotny

Fot. 1d. Świetlica po przebudowie

Źródło: Dyrekcja Generalna Słowackiej Służby Więziennej i Sądowej (Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže), 2019.

Wypozażenie oddziałów wyjściowych zostało zaprojektowane tak, aby jak najbardziej przypominało warunki na wolności.

¹⁴ *Ibidem*, s. 6–7.

Implementacja innowacyjnych rozwiązań do pracy penitencjarnej ze skazanymi w oddziałach wyjściowych

Projekt narodowy realizowany jest w ramach działania głównego „Resocjalizacja i aktywne włączanie osób osadzonych w zakładach karnych do społeczeństwa, na rynek pracy oraz poprawa ich dostępu do usług socjalnych”. Celem jest stworzenie, pilotaż i weryfikacja na terenie oddziałów wyjściowych innowacyjnego systemu kompleksowego wsparcia skazanych w płynnym przejściu do życia obywatelskiego na wolności.

Jak wcześniej wspomniano, w pracy z osadzonymi nie były dotąd wdrażane żadne standaryzowane resocjalizacyjne programy odpowiadające na potrzeby i zagrożenia czekające na byłych więźniów. Wychowanie resocjalizujące rozumiemy jako przemodelowanie negatywnych postaw jednostki tak, aby należały do zbioru określonych norm i praw. Wychowanie to jest niewątpliwie jednym z działań, które determinują początek socjalizacji i ukierunkowują ten proces. Wychowanie może być więc nie tylko socjalizujące, lecz także resocjalizujące. Określenie celów wychowania resocjalizującego i stanu wyjściowego osobowości jednostki oraz jej sytuacji określa tło oddziaływań wychowawczych, umożliwiających rozwiązywanie pewnych problemów. Wynikiem sukcesu w pracy resocjalizacyjnej jest trwała zmiana zachowania osoby poddanej takim oddziaływaniam. Aby utrwalić określone zachowania i je ustabilizować lub aby powstał nawyk określonego zachowania, musi ono jednak występować często. Proces resocjalizacji polega więc nie tylko na wyzbyciu się destruktcyjnych postaw, lecz także na uczeniu się postaw konstruktywnych, to jest takich, które zapewniają odgrywanie pozytywnych ról społecznych.

Oddziaływania wychowawcze są tym skuteczniejsze, im są lepiej zaplanowane. Ich skuteczność zależy od prawidłowego prowadzenia działań, umożliwiających określone zachowanie lub je ułatwiających bądź w inny sposób pomagających w osiągnięciu pożądanego wyniku¹⁵. Matoušek natomiast definiuje resocjalizację jako

powrót do społecznie akceptowanych sposobów zachowania u osób, które się od nich oddaliły. Efekt programów resocjalizacyjnych jest zależny od ich adekwatności i od tego, na ile są przez klientów akceptowane. Zmiana osiągnięta w przebiegu intensywnego

¹⁵ C. Czapów, S. Jedlewski, *Pedagogika resocjalizacyjna*, Praga 1981, s. 37, 97, 103, 147, 152, 207.

programu resocjalizacyjnego prawdopodobnie stanie się zmianą trwałą, o ile program zostanie zakończony odpowiednią formą dalszego wsparcia¹⁶.

Warunkiem pożądanej zmiany jest również dobrowolny udział klienta w programie i jego motywacja do zmiany stylu życia na społecznie akceptowalny.

Odnosząc się do powyższego, należy wskazać, że kolejnym z kluczowych celów projektu jest wprowadzenie standaryzowanych resocjalizacyjnych i wychowawczych programów kształcenia. Przedmiotowe programy są ukierunkowane na zdobycie, odświeżenie lub wzmocnienie kompetencji niezbędnych przeciwdziałaniu recydywie i włączenia jednostki do społeczeństwa.

Zespół ekspertów Narodowego projektu „Szansa na powrót” w zgodzie z założeniami projektu wypracował i wdrożył do praktyki:

1. Usługi informacyjno-poradnicze ukierunkowane na:

— oferowanie skazanym informacji o: aktualnej sytuacji na rynku pracy (jak i gdzie szukać zatrudnienia, jak korzystać ze stoiska informacyjnego, jak napisać życiorys, podanie o pracę, jakie są warunki i procedury dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej i inne); usługach oferowanych w urzędach pracy, spraw społecznych i rodziny (na przykład ewidencja osób poszukujących pracy, zasiłek resocjalizacyjny); sposobie i formie kontaktu z innymi instytucjami państwowymi (Zakład Ubezpieczeń Społecznych, kurator sądowy i inne); możliwości dostępu do świadczeń socjalnych po zwolnieniu (na przykład możliwość zakwaterowania) itp.;

— przygotowanie osób bliskich na powrót skazanego z zakładu karnego (przede wszystkim wyeliminowanie nierealnych oczekiwań i akceptacja nowych ról społecznych itp.); wpojenie skazanym podstawowych umiejętności samoobsługi i samorealizacji w obszarach przygotowania potraw (na przykład umiejętność gotowania prostych dań), higieny i prania odzieży, pościeli i innych przedmiotów (na przykład umiejętność prania i prasowania rzeczy osobistych), korzystania z technologii informacyjnych (na przykład umiejętność pracy z komputerem), wypoczynku i spędzania wolnego czasu (na przykład wykonywanie czynności, które podczas odbywania kary były skazanemu zabezpieczane automatycznie) i innych;

¹⁶ O. Matoušek, *Slovník sociální práce*, Praha 2003, s. 186.

2. Podstawowy program resocjalizacyjny i wychowawczy dla skazanych w oddziałach wyjściowych. Treść programu jest skoncentrowana na siedmiu kluczowych obszarach, opracowanych w ramach niezależnych modułów: komunikacja społeczna, samoświadomość, zatrudnienie, aspekty prawne, zaradność finansowa, uzależnienia, relacje rodzinne. Program w wymiarze 32 godzin (przez 3 miesiące) ma szerokie spektrum tematów i zakłada osiągnięcie celów o charakterze prewencyjno-informacyjnym. Dobór i ukierunkowanie tematów nie są przypadkowe — obszary te są istotnymi potencjalnymi czynnikami kryminogennymi, które wzajemnie mogą pośrednio wpływać na obecną i przyszłą egzystencję klienta¹⁷.

3. Indywidualny plan działania na rzecz włączenia do społeczeństwa. To prosty, przejrzysty, ustrukturyzowany dokument, który zawiera podstawowe dane o skazanym, czynnikach ryzyka, aktualnej sytuacji, o tym, jakie formy oddziaływania w procesie korekcyjnym są dla niego najbardziej odpowiednie, aby zrealizowane zostały cele resocjalizacji. Przedmiotowy dokument sporządzają dla każdego skazanego umieszczonego w oddziale wyjściowym psycholog, pracownik socjalny i odpowiedzialny za metodykę pracy kurator socjalny.

Spójny system tworzenia oddziałów wyjściowych, pracy penitencjarnej i wdrażania standaryzowanych programów korekcyjnych jest więc krokiem niezbędnym do zrealizowania założeń Narodowego projektu „Szansa na powrót”.

Wnioski

Wdrożenie nowych, innowacyjnych elementów oddziaływania w praktyce penitencjarnej i postpenitencjarnej dowodzi, że Narodowy projekt „Szansa na powrót” zakłada realne do zrealizowania cele, a wynikiem ich realizacji ma być zmniejszenie ryzyka wykluczenia społecznego i zwiększenie kompetencji uczestników na rynku pracy, zwiększenie ich motywacji do odnalezienia się na rynku pracy oraz aktywnego rozwiązywania życiowych problemów w sposób zgodny z prawem. Uczestnicy oddzia-

¹⁷ *Metodický postup k realizácii základného resocializačného a výchovného vzdelávacieho programu pre odsúdených vo výstupných oddieloch. Dokument odborného tímu Národný projekt Šanca na návrat, Bratislava 2019, s. 6.*

ływać będą również zdolni do integrowania się ze społeczeństwem, prowadząc zgodne z prawem życie, wykorzystując przy tym swoje zdolności i umiejętności. Jest to idea przyświecająca dążeniom do zmniejszania recydywy wśród osób zwalnianych z oddziałów wyjściowych.

Bibliografia

- Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR, <http://web.ac-mssr.sk/>.
Czapów C., Jedlewski S., *Pedagogika resocjalizacyjna*, Praga 1981.
Dyrekcja Generalna Służby Więziennej i Sądowej, *Žiadosť o poskytnutie nenávratného finančného príspevku*, Bratislava 2018.
<https://www.zvjs.sk/sk/vyrocná-správa>.
Madliak J., Mesároš M. et al., *Prevencia kriminality*, Košice 2009.
Marešová A., *Jaké jevy znesnadňujú u českých recidivistů ukončení jejich kriminální kariéry*. 2014, [w:] *Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte*, Bratislava 2014.
Marešová A. et al., *Výkon nepodmiňeného trestu odnětí svobody — kriminologická analýza*, Praha 2016.
Marešová A., Blatníková Š., Kotulan. P., Martinková M., Štěchová M., Tamchyna M., *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*, Praha 2011.
Matoušek O., *Slovník sociální práce*, Praha 2003.
Metodický postup k realizácii základného resocializačného a výchovného vzdelávacieho programu pre odsúdených vo výstupných oddieloch, Bratislava 2019.
Poriadok výkonu trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov.
Seiter R., Kadela K., *Prisoner reentry: What works, what does not, and what is promising*, „Crime & Delinquency” 49, 2003, nr 3, http://www.antonioacasella.eu/nume/Seiter_Kadela_reentry_2003.pdf.
Valentovičová Z. et al., *Štandardy penitenciárneho zaobchádzania s odsúdenými vo výstupných oddieloch. Dokument odborného tímu Národný projekt Šanca na návrat*, Bratislava 2019.
Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. z.
World Prison Brief data, <https://www.prisonstudies.org>.
Zákon o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov č. 583, 2008 Z. z.
Zákon o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, č. 475/2005 Z. z.

National project “A chance for a return” as a way for social reintegration of convicts

Summary

In this presentation, the authors deal with specialised prison sentence execution with an emphasis on the penitentiary treatment with convicts in exit units in the Slovak Republic. They draw attention to the implementation of innovative elements in the process of penitentiary treatment and the preparation of convicts for their life after release from prison.

Keywords: convict, exit unit, prison sentence execution, release, penitentiary treatment, post-penitentiary care, Chance for Return, resocialisation.